

De veelzijdige schrijver Denis Johnson heeft dit keer een spionageachtige roman afgeleverd. In een verraderlijk Afrika voltrekken zich bijna hallucinatoire gebeurtenissen.

Door **Hans Bouman**

Een grijs te midden van de gruwel

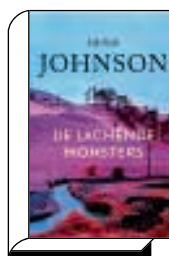

Drag, 2012.

Foto Richard Mosse / Jack Shainman Gallery, New York

‘Met elk boek is Denis Johnson weer een nieuwe schrijver, en al die schrijvers zijn even goed.’ Aldus Tommy Wieringa op de achterflap van Johnsons roman *De lachende monsters* (*The Laughing Monsters*). Johnsons veelzijdigheid is inderdaad opmerkelijk. In zijn tien romans voert hij de lezer van een postapocalyptisch Florida (*Fiskadoro*) naar de zelfkant van Pittsburgh, Chicago en Phoenix (*Angels*), en van de waanzin van Vietnam (*Tree of Smoke*) naar de bossen van Washington State in de vroege twintigste eeuw (*Train Dreams*).

Johnsons toonzetting verschilt daarbij voortdurend: nu eens schurkt hij aan tegen de thriller, dan tegen de historische roman, de road novel of de science fiction. Maar altijd zijn zijn personages dolende zielen, verdwaalde avonturiers, onpeilbare

Denis Johnson

De lachende monsters

★★★★★

Vertaald uit het Engels door Peter Bergsma.

De Bezige Bij;

256 pagina's; € 19,90.

dromers wier streven niet zelden in een nachtmerrie culmineert. Mensen die hun leven in het gunstigste geval een schijn van richting kunnen geven, maar vaak zelfs dat niet eens.

In *De lachende monsters* is Afrika de plaats van handeling. In opdracht van de NAVO wordt Roland Nair – Deens legerkapitein, reizend met een Amerikaans paspoort en met Amsterdam als thuisbasis – naar Sierra Leone gestuurd. Hij moet daar in contact komen met de uit Oeganda afkomstige Michael Adriko.

Adriko maakt officieel deel uit van een Amerikaanse legereenheid, maar is gedeserteerd en wil in Afrika in het

huwelijktreden met een Amerikaanse schone, die nota bene de dochter is van zijn commandant.

Dit op zichzelf al lichtelijk absurdistische uitgangspunt vormt slechts de opmaat van een bijna hallucinatoire reeks gebeurtenissen, waarbij alle personages er meerdere agenda's op na houden en niemand ergens zeker van kan zijn, met als resultaat dat er een voortdurende sfeer van dreiging over de roman hangt.

Een van de manieren waarop Johnson die dreiging versterkt, is zijn bekwame selectie en manipulatie van de feiten die hij de lezer voorschotelt.

RECENSIE
EEN DUITSE VADER

FICTIE **Atypische Münstermann komt toch op zijn pootjes terecht**

Hans Münstermann
Poging tot lichtvoetigheid
★★★★★
De Kring; 224 pagina's;
€ 19,95.

Het wordt al snel duidelijk dat Nair en Adriko elkaar van vroeger kennen, samen dubieuze transacties achter de rug hebben en nimmer het achterste van hun tong laten zien. Het gevolg van dat laatste is dat hun uitspraken moeilijk zijn te duiden: waar gaat feit over in fictie? Hoe is een oprecht gesprek tussen deze twee cynici - meestal antipathiek, maar soms toch ook grappig - te onderscheiden van verbale ruilhandel in list en bedrog?

De manier waarop Johnson Sierra Leone en later Oeganda en Congo opvoert, versterkt dit effect. De Afrikaanse werkelijkheid wordt beschreven als ongrijpbaar, verraderlijk, maar soms met een grijns te midden van de gruwel - in elk geval in de beleving van Noord-Europeaan Nair, ondanks het feit dat hij veel tijd op het continent heeft doorgebracht.

Op een van zijn tochten over slechte en gevaarlijke Afrikaanse wegen ziet Nair een over de kop geslagen auto die druipt van het bloed van de ledematen die eruit steken. 'Voetgangers gluurden door de verbrijzelde ruiten zonder al te veel discussie of opwinding. Een baviaan zat gehurkt toe te kijken vanaf de wegberm. Een tweede sloeg het van vijftig meter verder gaande.'

Klassiekers uit de spionageroman maken hun opwachting: de Mossad, een schimmige deal met verrijkt uranium afkomstig uit een neergestort Russisch vliegtuig, een usb-stick met gevoelige informatie, de angst voor terrorisme die te gelde moet worden gemaakt. Maar waar die ingrediënten in een gewone spionageroman tot bloedstollende confrontaties en heroïsche actie zouden leiden, toont Johnson zijn lezers vooral een wereld van platvloers opportunisme, falende communicatie en menselijk onvermogen.

Afrika vervult hierin een rol waar niet elke bewoner van dat continent gelukkig mee zal zijn: een hopeloos oord dat de amorele absurditeit van de hoofdpersonen slechts benadrukt. Johnson weet overigens, als voormalig verslaggever in Liberia, waarover hij spreekt. Bovendien zij benadrukt dat *De lachende monsters* de Afrika-beleving van Roland Nair weergeeft, niet de visie van de auteur.

Hoe persoonlijk die beleving kan zijn, blijkt uit de titel van de roman. De Lachende Monsters zijn een Congolese bergketen die door de plaatselijke bevolking de Gelukkige Bergen wordt genoemd. De negatieve benaming is bedacht door een Britse missionaris. Vlak voordat hij er werd doodgemarteld.

Wat te doen met uitgelezen boeken? De papierbak? Een doos aan de straat met een kartonnetje 'voor de liefhebber'? Andreas Klein is terug in een nieuwe roman van oud-Ako-winnaar Hans Münstermann (1947).

In *Poging tot lichtvoetigheid* wordt Klein geplaagd door hevige slapeloosheid. Hij vermoedt dat het te maken heeft met het grote aantal boeken dat zich in zijn huis bevindt. Dat geeft stof, en daar wordt hij onrustig van. Bovendien, al die boeken hebben een ziel, wat voor veel drukte zorgt bij grote hoeveelheden. Klein probeert tot een selectie te komen van boeken die hij wil bewaren in een vitrinekastje. Terwijl hij bezig is, voelt hij dat sommige boeken en hun schrijvers zich verzetten. Miller, Multatuli. 'Daar lag Vestijk, vervallen burcht van de letteren.' Moest hij die echt weggooien?

Op on-Münstermannachtige wijze lijkt de vertelling aan te sturen op een klucht, op absurditeiten. De altijd zo bedachtzame en zachtmoedige Klein voelt zich bespied. Hij ontpopt zich tot een neuroot, een achterdochtige dwingeland die zijn echtgenote, Isis, uit haar slaap houdt met zijn nachtelijk gespook. Almaar erger wordt het. Hoogtepunt vormt het avondje met de leesclub. Er ontstaat ruzie over W.F. Hermans. Om het geschil in zijn voordeel te beslechten, roept Klein dat hij op het punt staat zich van Isis te laten scheiden. Geestig? Lichtvoetig? Het lijkt verdorie wel Alzheimer, zo dwaas gedraagt hij zich.

Lang is onduidelijk waar Münstermanns roman heen wil. Alsof het een afleidingsstrategie is, vooral voor de schrijver zelf, om dan na diverse omleidingen, waaronder de voorbereidingen op een tripje naar Baden-Baden, toch tot de kern van de zaak te komen: een Duitse vader.

Münstermann, zoon van een Duits/Nederlands echtpaar, schreef eerder over in de eerste roman die hij onder eigen naam publiceerde, *Het gelukkige jaar 1940* (2000). Hierin vertelde hij over het huwelijk dat de ouders van zijn alter ego sloten.

In *Een poging tot lichtvoetigheid* probeert Klein het moment tevoorschijn te halen waarop zijn Duitse vader drie jaar na de huwelijksvoltrekking verdween. Bij terugkeer, in 1946, werd hij onmiddellijk gearresteerd en voor onbepaalde tijd opgesloten met een stel landverraders. Na een jaar nam 'deze besmeurde Duitser' zijn plaats binnen het gezin weer in, maar hield de angst dat er elk ogenblik weer iemand voor de deur kon staan om hem op te sluiten. Klein omschrijft zijn vader als een getemd en tandeloos roofdier. Volmaakt onschadelijk. Voortdurend in de excuusstand. Zelfs een graf gunde pa zichzelf niet; zijn lichaam stelde hij ter beschikking aan de wetenschap.

Het spook dat Klein uit zijn slaap houdt, is deze gekrenkte en kwetsbare vader. Dit zijn de naweeën van rouw. De verbinding met (het opruimen van) literatuur maakt Klein met regels als deze: 'Wat is literatuur anders dan empathie ten bate van de buitenstaander.' Niks tegen in te brengen.

Mooie gastrol in deze wat onnatuurlijk aanvoelende geschiedenis is voor de dichter F. Starik, ook bekend als in-

Zelfs een graf gunde pa zichzelf niet

tatiefnemer van De Eenzame Uitvaart. Klein benadert hem met de vraag of hij alsnog een plechtigheid wil opluisteren met een gedicht. Starik tuurt in zijn bockbier en zegt: 'Oké, we doen het.'

Pa Klein wordt herdacht, zijn zoon vindt rust en daarmee eindigt deze in aanvang atypische Münstermann. Iets anders stond hem vermoedelijk voor ogen; meer lol, meer gekte, maar in de laatste hoofdstukken komt de schrijver toch uit bij waar hij simpelweg beter in is: ragfijne psychologie in een kristalheldere stijl. Het is een zegen dat sommige schrijvers niet aan zichzelf kunnen ontsnappen.

Daniëlle Serdijn